

Please note! This is a self-archived version of the original article.

Huom! Tämä on rinnakkaistallenne.

To cite this Article / Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä:

Huhtala, S. & Seppälä, M. (2022) "Mukavat ja osaavat opettajat..." - erityistä tukea saavan opiskelijan erityisen hyviä opiskelukokemuksia. Teoksessa Kaitala, P. & Uusinoka, S. (toim.) Erityisen hyvä tuki ja ohjaus - oppijan oikeus ja opettajan taito. Hämeen ammattikorkeakoulu, 49-59.

URL: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-784-836-7>

”Mukavat ja osaavat opettajat...” – erityistä tukea saavan opiskelijan erityisen hyviä opiskelukokemuksia

Haastattelimme Oppijan oikeus – opettajan taito -hankkeen aikana ammatillisen koulutuksen erityistä tukea saavia opiskelijoita. Tutkimuksemme ensisijaisena tavoitteena oli selvittää erityisen tuen opiskelijoiden kokemuksia uudistuneesta ammatillisesta koulutuksesta. Kysyimme opiskelijoiden koulutusala-avainnoista, vaikuttamismahdollisuuksista omaan opintopolkuun, opinnoissa onnistumisesta, haasteellisista oppimiskokemuksista sekä tuen saamisesta opintojen aikana.

...ja totta kai nää koulukaveritkin, mutta varsinkin ne opettajat... että ne on semmosia niinku mukavia, että ne osaa ja näyttää ja neuvoo, että siinä ei oo oman ittensä varassa koko aika”

Tutkimuksemme alkuperäiset tutkimuskysymykset olivat:

- ✓ Miten ammatillisessa koulutuksessa opiskelijan yksilölliset opinnot toteutuvat?
- ✓ Miten erityistä tukea saavat opiskelijat kokevat joustavat opetusjärjestelyt?

Tutkimuskysymykset hieman muuttuivat, tai ehkä tarkentuivat matkan varrella, kun kuulimme opiskelijoiden tarinoita. Kiinnostuksen kohteeksi täsmentyivät opiskelijoiden hyvät opiskelukokemukset sekä niihin vaikuttavat tekijät.

Hyvän opiskelukokemuksen peruskivet

Tutkimuksen teoreettisena viitekehystenä käytimme Kukkosen ja Marttilan (2017) ”Hyvän opiskelukokemuksen peruskiviä”. Hyvän opiskelukokemuksen peruskivet ovat syntyneet ammattikorkeakoulussa tehdyssä tutkimuksessa, jossa selvitettiin opiskelijoiden, opettajien ja muun henkilökunnan käsityksiä siitä, minkälaisella toiminnalla ja minkälaisissa ympäristöissä voidaan saada aikaan hyviä opiskelu- ja oppimiskokemuksia.

Kukkosen ja Marttilan (2017, 70) mukaan hyvä opiskelukokemus viittaa asioihin, tilanteisiin ja tapahtumiin, jotka ovat tärkeitä oppimisen, osaamisen kehittymisen ja opintoihin kiinnittymisen kannalta. He ovat tutkimusaineistonsa pohjalta myös identifioineet viisi toiminnallista periaatetta (peruskivet), joiden ajatellaan tukevan myönteisten opiskelukokemusten syntymistä. Heidän tutkimuksensa mukaan hyvän opiskelukokemuksen peruskivet ovat henkilökohtaisuus, ohjauksellisuus, autenttisuus, yhteistoiminnallisuus sekä muovautuvuus (Kukkonen & Marttila 2017, 70–82).

Taulukossa 1 on tiivistetty hyvän opiskelukokemuksen peruskivet. Hyvän opiskelukokemuksen peruskivien mukaan toimiminen tuottaa osallisuuden kokemusta, joka on keskeistä opintoihin kiinnittymisessä.

Taulukko 1. Hyvän opiskelukokemuksen peruskivet (Kukkonen & Marttila, 2017)

HYVÄÄ OPISKELUKOKEMUSTA EDESAUTTAVAT PERIAATTEET ”Hyvän opiskelukokemukset peruskivet”
Henkilökohtaisuus Opintojen suunnittelu opiskelijakohtaisesti, toiminnan henkilökohtaistaminen, psykologinen omistajuus.
Ohjauksellisuus Ajan, huomion ja kunnioituksen antaminen opiskelijalle sekä opiskelijan toimijuuden tukeminen.
Autenttisuus Aidoissa (työ)tilanteissa käytettävät menetelmät, työtavat ja kognitiiviset prosessit.
Yhteistoiminnallisuus Prosessi, jossa yksilöt neuvottelevat ja tuottavat yhdessä vaihtoehtoja tehtävien ja ongelmien ratkaisemiseksi.
Muovautuvuus Kyky mukauttaa ajattelua, toimintaa, suunnitelmia ja rakenteita uusien, muuttuvien ja epävarmuutta tuovien tilanteiden edellyttämällä tavalla.

Tulokset – eli erityistä tukea saavien opiskelijoiden hyvät opiskelukokemukset

Keräsimme tutkimusaineiston haastattelemalla yhteensä kuuttatoista (n=16) opintojensa loppuvaiheessa olevaa, erityistä tukea saavaa ammatillisen koulutuksen opiskelijaa. Haastattelut olivat kolmen eri ammatillisen koulutuksen järjestäjän sosiaali- ja terveysalan, elintarvikealan, tuotantotekniikan, ravintola- ja catering-alan sekä kiinteistöpalvelualan opiskelijoita. Haastattelut ajoittuivat vuosille 2019–2020, ja ne tehtiin opiskelijoiden oppilaitoksissa, lukuun ottamatta vuoden 2020 loppupuolella tehtyjä haastatteluja, jotka toteutettiin koronarajoitusten vuoksi verkko-yhteyden välityksellä. Haastatteluaineisto analysoitiin käyttäen aineistolähtöistä sisällönanalyysiä.

Haastattelut kestivät kukin keskimäärin noin tunnin. Haastattelut litteroitiin, ja aineisto analysoitiin Kukkosen & Marttilan (2017) hyvän opiskelukokemuksen teorian näkökulmasta, eli hyvän opiskelukokemuksen peruskivistä kertovaa puhetta etsien ja kuunnellen.

Seuraavassa käymme läpi, miten henkilökohtaisuus, ohjauksellisuus, autenttisuus, yhteistoiminnallisuus sekä muovautuvuus erityistä tukea saavien, opintojensa loppuvaiheessa olevien opiskelijoiden puheessa ja kokemuksissa ilmenee. Kuvaamme myös sitä, mistä aineksista ”se hyvä opiskelukokemus” on tehty. Annamme äänen opiskelijoille, siksi haastattelu-siteerauksia on runsaasti. Opiskelijat ovat mielestämme ääni, jota tulee kuunnella.

Henkilökohtaisuus

Haastatteluissa kysyimme opiskelijoiden kokemuksia siitä, miten he ovat kokeneet oman opintopolkunsu suunnittelun. Miten opiskelijat ovat päässeet osallisiksi omien opintojensa suunnitteluun, ja ovatko he voineet vaikuttaa omaan opintopolkuunsa?

Haastattelut opiskelijat kertoivat, että heidän mielipiteitään on kysyty ja heillä on ollut mahdollisuus vaikuttaa omien opintojensa suunnitteluun, opintojen aikataulutukseen ja opintotarjontaa koskeviin valintoihin. Useimpien opiskelijoiden mielestä osallistaminen ja osallisuuden kokemus on edistänyt heidän opintoihin sitoutumistaan sekä lisännyt vastuun ottamista omista opinnoista. Opiskelijat kertoivat, että opettajat ovat tuoneet esille oppimisesta ja opintojen edistämisestä kannettavan vastuun merkityksen.

”Ollaan kysytty mielipidettä ja sitä mitä mä itse haluan ja miten niin kuin mennään”

Osa haastatelluista ei kuitenkaan syystä tai toisesta ole halunnut sitoutua suunnitelmiin ja opinnot ovat edenneet suunniteltua aikataulua hitaammin. Vaihtoehtoisesti opiskelija ei ole osannut sitoutua. Hänen suunnitelmansa oli tehty aluksi niin, että opiskelijan olisi itsenäisesti pitänyt tehdä puuttuvia opintojaan, ja siihen opiskelija ei pystynyt.

”Olihan mulla tehtynä niitä suunnitelmia, mutta ne ei pitäny syystä tai toisesta, lähinnä oman saamattomuuden vuoksi.”

Ohjauksellisuus

Opiskelijat olivat tyytyväisiä opinnoissaan samaansa tukeen. Opiskelijat ovat auttaneet toinen toisiaan ja opettajilta on saanut apua. Opettajien antama positiivinen palaute on kannustanut opinnoissa eteenpäin. Opiskelijat puhuivat paljon opettajista, ja siitä, millainen on hyvä opettaja.

”Itellä on tuntunu, että kaikki on menny hyvin, ja sitte on saanu positiivista palautetta opettajiltakin. Niin sek in on lisänny kaikkee onnistumista ja tämmöstä.”

Ammatillisen koulutuksen keskeyttämisiä tutkinut Souto (2014) nostaa esiin tärkeänä keskeyttämisiä ehkäisevänä tekijänä opettajien huolenpidon ja opiskelijalle esitetyn aidon kysymyksen ”Mitä sinulle kuuluu?”. Useissa tutkimuksissa (esim. Maunu, 2019; Niittylahti, 2021) on todettu, että ammatillinen koulutus mahdollistaa positiivisia oppimiskokemuksia, itselle sopivia oppimisen tapoja ja että opettajat kohtaavat opiskelijat yksilöinä. Nämä ovat tärkeitä asioita erityistä tukea saaville opiskelijoille, joilla on peruskouluajoilta saattanut olla ikäviä kokemuksia ja huonommuuden tunnetta. Maunun (2019) mukaan hyvä opettaja luo vuorovaikutuksellaan sen kentän, jossa oppiminen mahdollistuu. Tukea tarvitsevien oppijoiden arkipäivää ja opettajan merkitystä tutkinut Mäki-Havulinna (2018) toteaa, että hyvä opettaja kohtaa oppilaansa aidosti, hyväntahotoisesti ja rohkeasti.

Vuorovaikutustaito on yksi opettajan tärkeimmistä työvälineistä (esim. Toivola, 2019). Haastattelemamme opiskelijat kokivat vuorovaikutuksen erityisopettajien kanssa toimivana ja positiivisena. Erityisopettajilta saatu apu ja tuki koettiin merkitykselliseksi opintojen etenemisen kannalta.

”Täällä on ollu yks tosi hyvä opettaja, mikä osaa monella tavalla vääntää rautalangasta niin että jokainen oppii. Mä tykkäsin. Se oli eka opettaja...” [lääkelaskujen valinnainen opinto]

”et jos se mut näkee jossain käytävällä, niin se sanoo moikat, ja kysyy, miten menee... tälleen kohteliaasti ja tälleen... heidän [erityisopettajien] roolinsa on tärkeä, ja tulee olemaan tärkeämpi koko ajan mitä mennään tulevaisuuteen”

”erityisopettajan rooli on koko ajan tärkeämpi. sitä pitäis lisätä koulutuksissa ja kouluissa. meidän koulussa on tällä hetkellä, mitä mä tiedän, niin yks tai kaks erityisopettajaa, ja niillä on kädet täynnä koko ajan. niit tarteis ainakin lisää. ja niist mä ainakin uskonki, et niistä on huutava pula.

Erityistä tukea saava opiskelija ei aina ole kovin itseohjautuva ja tarvitsee tukea esimerkiksi tehtävien aloittamisessa. Oppilaitoksissa on erilaisia pajoja, joihin voi tulla tekemään puuttuvia opintoja, tehtäviä tai vaikka verkko-opintoja.

”Noi verkko-opinnotkin silleen itsenäisesti opiskeltuna on tosi haastavaa. On jotenkin tosi vaikeeta ohjautua ja aloittaa ite. Et on paljon helpompi tulla tänne koululle ja tehdä niitä.”

Autenttisuus

”Kaipa se on se käsillä tekeminen... saa tehdä oikeen kunnolla käsillä töitä, ja sit tietää, et kaikki minkä tekee... et ihmiset saa siitä jotain.”

Ammatilliseen koulutukseen hakeutunut opiskelija – muikin kuin erityistä tukea saava – odottaa, että koulutus on käytännönläheistä ja vähemmän lukemista ja kirjoittamista. Opiskelijat arvostavat sitä, että saavat tehdä ”oikeita töitä” ja sellaisia töitä, joiden tuloksen näkee konkreettisesti ja joissa kokee tuottavansa muille ihmisille hyötyä tai iloa esimerkiksi hyvän ruuan tai hoidon muodossa.

”Mä haluan olla mukana tekemässä hyvää hoitoa heille kaikille, joilla on ongelmia elämässä.”

”Mä en ainakaan ikinä jaksa kokeeseen lukee paperilta, vaan mieluummin niinku et ois käytännössä käynyt, niin jäis päähän enemmän.”

Oman alan ja merkityksellisyyden löytäminen on tärkeää, jotta motivaatio opiskeluun syntyy. Opiskelumotivaatio on monisyinen ilmiö, mutta kiinnostus, arvostus ja opiskeltavan asian merkitys itselle ovat oleellisia tekijöitä motivaation syntymisessä (esim. Boekaerts, 2010). Motivaatio kantaa opiskelijaa, jotta hän haluaa käydä opiskelemissaan itselleen vaikeita tai tylsiäkin opintoja, koska kokee opintojen johtavan siihen tulevaisuuteen, jota on tavoittelemassa.

Erityistä tukea saaville, muillekin ammatillisen koulutuksen opiskelijoille, yhteiset tutkinnon osat ovat usein kaikkein haasteellisimpia opintoja, ja niihin opiskelijat kertoivat tarvitseensa tukea.

”Matikassa. Ainakin matikassa. Tosi paljon. Se on niin vaikeeta.”

”Muitaki aineita, niinku tää ruotsi ja tollasta... ruotsi ja matikka on ollu vaikeimmat.”

Niemi (2015) pohtiikin tutkimuksessaan sitä, että opintoja ammatillisessa koulutuksessa ei tulisi jakaa ”lukupään” tai ”kädentaidon” aineisiin eikä esimerkiksi heikko matematiikan osaaminen saisi sulkea pois tiettyjen alojen opinnoista. Hän peräänkuuluttaa opintoja integroivia pedagogisia ratkaisuja.

Tämä lukemisen ja tekemisen kahtiajako kuului kuitenkin vahvasti haastateltujen opiskelijoiden puheessa.

”no nyt ne [ytot] ei tällä hetkellä kovin nopeasti [etene], mä keskityn nyt siihen... käytännön hommiin, ja keväällä varmaan sit teen enemmän ytoja, et saa niitä tehtyä”

Yhteistoiminnallisuus

”Kaikki on mukavia toisilleen, ei oo mitään kiusaamista ja tällasta, ja sitte se ryhmätyöskentely... se menee hyvin.”

Yksilöllisyyden ja yksilöllisten polkujen lisäksi opiskelijan opiskelun etenemistä tukee yhteisöllisyys, vertaistuki ja osallisuus (Sinkkonen & Tapani, 2020).

Opintojen yksilöllistämisen ja itsenäisyyden painottamisen kääntöpuolena voidaan nähdä osallisuuden heikentyminen, vaikka monelle opiskelijalle

koulussa tärkeää ovat kaverit ja opiskelijaporukkaan kuuluminen (Niemi & Jahnukainen, 2018).

Haastattelemamme opiskelijat ovat edenneet pääosin omia yksilöllisiä polkujaan, ja heille yksilöllinen tuki ja omat polut näyttäytyivät tärkeäimpinä kuin yhdessä ja ryhmässä tekeminen. Varsinkin nyt opintojen loppusuoralla he arvostivat erityisesti sitä, että saivat edetä yksilöllisesti opinnoissaan. Silti he kommentoivat myös, että hyvä yhteishenki ja muiden opiskelijoiden tuki on tärkeää.

”sitte ainaski itellä on kavereita, ja sielt on löytyny helposti, ja se on ehkä yks syy, miks on jaksanu noihin opintoihin, ja joka päivä on jaksanu mennä kouluun...”

”Kaks ekaa vuotta oltiin samalla luokalla... sit mä kai keskeytin ensin... ja sit mentiin eri osaamisaloille. Nyt me ollaan oltu tosi paljon yhdessä, kun kumpikin oli kuusi viikkoa [tekemässä puuttuvia opintoja].”

”sitte, on tossa meidän koulussa aika turvallinen olo, eikä siellä oo koskaan tarvinnu pelätä mitään”

Muovautuvuus

Opiskelijat kertoivat siitä, että heidän toiveitaan on kuunneltu, opiskelupolkua on muokattu tilanteiden ja tarpeen mukaan ja on edetty opiskelijoiden ehdoilla. Opiskelijan ei ole tarvinnut lähteä työelämässä tapahtuvaan oppimiseen, jos hän itse ei ole kokenut olevansa siihen valmis. Ei ole haluttu lähettää opiskelijaa ”epäonnistumaan” työelämään. Ammatillisen koulutuksen opiskelija ajattelee olevansa tekemällä oppiva, ja jos sitten työelämässä tapahtuva oppiminen ei onnistu, niin se saattaa olla erityisen raskasta. Kuten Lappalainen, Mietola ja Lahelma (2010) toteavat, opiskelijan kysymys ”miten opin?” voi muuttua kysymykseksi ”opinko ollenkaan?”

”mä en oo ollu tarpeeks itsevarma, et mä en oo halunnu mennä tonne kos-jaksolle, mut nyt mä haluisin mennä”

Työelämässä oppimisen paikkoja on myös opiskelijoiden mukaan suunniteltu opiskelijalähtöisesti ja niin, että he ovat kokeneet olevansa hyvässä ja turvallisessa oppimisympäristössä. Työelämätaitoihin kuuluvat myös tunnetaidot (Upola, Kangas & Ruokamo, 2020), ja näiden taitojen

kehittämiseksi on tärkeää, että työympäristö on valittu ja ohjaus työpaikalla mietitty niin, että ne tukevat juuri kyseisen opiskelijan osaamisen kehittämistä.

”Ihan perusleipomotöitä. se oli paikkana tosi mukava, kun se oli semmonen pienempi. mua jännitti ihan hirveesti, kun ei ollu pitkään aikaan ollu mitään harjottelua. niinku sinne meneminen, ja et on uusi paikka taas. se oli jännittävä tilanne. mut me tultiin tosi hyvin toimeen sen työpaikkaohjaajan kanssa. meillä oli hyvä yhteishenki siellä. kun siellä oli minä, työpaikkaohjaaja ja toinen harjoittelija.”

Kokonaisuudessaan opiskelijat arvostivat saamaansa tukea ja ymmärsivät, että kuitenkin ovat lopulta itse vastuussa siitä, miten ottavat tuen vastaan ja sitoutuvat heille tehtyihin suunnitelmiin ja opintoihin.

”Täällä saa tosi paljon apua. Että se on sit itestään kiinni, miten paljon ottaa sitä apua vastaan, että jaksako käydä koulussa ja opiskella... tavallaan että kun ametaan kaikki mahdollisuudet ja tämmöset, niin sitte pitää ite myös osata niinku tehdä jotain sen eteen, että on saanu ne ja sillain...”

Mutkia matkalla

Erityistä tukea saavien opiskelijoiden opintopolku näyttäytyi tämän tutkimuksen valossa pitkältä ja eri aloja, keskeytyksiä, uusia aloituksia ja oman alan hakemista täynnä olevalta. Suurimmalla osalla haastatelluista opiskelijoista oli takanaan aloituksia ja kokeiluja eri koulutusaloilla, ja jopa loppuun saatettuja tutkintoja. Aiemmat alat ovat syystä tai toisesta osoittautuneet vääriksi valinnoiksi. Toisaalta nuoruuteen kuuluu lyhytjännitteisyys, ja kuten Niittylahti (2019; 2021) tutkimuksessaan opintoihin kiinnittymisestä on todennut, ensimmäinen opintovuosi on haasteellinen. Nuorella opiskelijalla on monenlaista epävarmuutta, liittyen alavalintaan, uuteen kouluun siirtymiseen, oman paikan löytymiseen ja aikuistumisen pohdintoihin. Mikäli esimerkiksi omaa kaveripiiriä ei ole löytynyt tai ei ole syntynyt tunnetta opiskeluyhteisöön kuulumisesta, opiskelija saattaa helposti keskeyttää opiskelun todeten sen ”vääräksi alaksi”.

”Ennen lähihoitajaopintoja oon opiskellu puualaa ja sitten turvallisuusalaa... ja sit mä kävin ammattistartin siinä välissä vielä [peruskoulun jälkeen]”

”Mä oon ollu tuolla elektroniikka-asentajaks jonkun aikaa, mut se ei napannu sitte... sitte siirryin tänne.”

”Mä oon hakenu tonne verhoilu- ja sisustusalalle ja sitten tämä... tämä vaatetusala, mutta mä en kauheesti tykänny niistä ja sitten mä keskeytin ne... tai lopetin ne niinku kokonaan” ”siinä opiskeluvaiheessa mä tajusin, että mä en oo kauheesti kiinnostunu siitä [verhoilu- ja sisustusalasta]... se vaan jotenki tuntu vähän vaikeelta, tai semmoselta” ”suunnilleen jotain puol vuotta” ”joo, suunnilleen saman verran [vaatetusalalla]”

”Valmistuin vuonna 2012 kone- ja metallipuolelta... tää on ollu mielessä koko ajan, mutta nyt mä sain aikaseks hakee ja kattoo, olis-ko tää se mun juttu, jota vois tehdä”

Nykyiset opinnotkin ovat useilla opiskelijoilla kestäneet jo pidemmän aikaa. On ollut pohdinnan ja epäröinnin paikkoja, keskeytyksiä ja uudeleen aloituksia.

”tää on oikeestaan mun neljäs vuosi... mulla on ollu vähän noita keskeytyksiä, niin sitten mä oon saanu vähän tota lisäaikaa”

Pidemmän opintopolun ja keskeytysten kautta ajatus opiskelusta on saatanut kypsyä, ja nyt opinnot sujuvat ihan eri tavalla kuin aikaisemmin.

”On ihan hyvin menny ylipäänsä silleen uudella puhdilla. Toisaalta, kun on vähän vanhempikin, niin on niinku osannu enemmän motivoitua opintoihin kuin taas silloin yhdeksän vuotta sitten. On huomannu täällä, kun on käyny matikkaa ja kaikkee tämmöstä, että nehän sujuukin... kaikki lääkelaskut onkin ihan helppoja, ja niistä pääsee aika heittämällä läpi... ja muunkin osa-alueen matikasta tullu täysyä. Että se on ollu tosi ilonen kokemus, kun mulle on kautta pienen ikäni jankutettu, että minä en osaa laskea ja mun päässä lasku on keho.”

Opiskelijat kertovat nyt opintojen loppuvaiheessa, että ovat heille tehtyjen suunnitelmien ja tukitoimien kautta ymmärtäneet oman vastuunsa opiskelun etenemisessä ja opiskelu on saanut uutta ryhtiä.

”Tosi usein mä nukuin pommiin, ja sit en enää menny kouluun... kävin tosi harvoin, niin sit ei... nyt on uus suunnitelma, ja mä sit koitan käydä tän koulun loppuun, kun nyt keväällä pitäis valmistua

Johtopäätökset

Haastattelemamme opiskelijat olivat positiivisia ja kaikista opiskelupolkujensa ryteiköistä, risukoista, mutkista ja kuopista huolimatta tulevaisuuteen optimistisesti suuntautuvia. Vaikka kaikki opiskelijoiden opiskelukokemukset eivät aina olleet niitä ”erityisen hyviä”, he kokivat saaneensa opettajilta, ja varsinkin erityisopettajalta, riittävästi tukea opintopolkunsa eri vaiheissa. Haastatteluissa korostui erityisopettajalta saatu tuki. Opiskelijat kokivat, että erityisesti erityisopettaja on henkilö, joka on kiinnostunut opiskelijan tilanteesta ja opintojen etenemisestä. Opiskelijoiden mukaan erityisopettaja on ottanut aktiivisesti yhteyttä puhelimitse tai etäyhteydellä. Keskusteluissa on käyty läpi opintojen vaihetta, kirjallisten tehtävien etenemistä ja konkreettisesti ohjattu tehtävien tekemisessä eteenpäin. Opiskelijat myöskin näin opintojensa loppusuoralla ymmärsivät sen, että opiskelijalla on kuitenkin itsellään vastuu opiskelujensa etenemisestä. Tukea saa, mutta itse on (opiskelu)työ tehtävä. Opettajan rooli erityistä tukea saavien opiskelijoiden opintojen etenemisessä on tärkeä. Se, että opettaja tukee, auttaa, on läsnä ja välittää.

Lähteet

- Boekaerts, M. (2010). The crucial role of motivation and emotion in classroom learning. Teoksessa H. Dumont, D. Instance & F. Benavides (toim.) *The Nature of Learning: Using research to inspire practice* (ss. 91–111). OECD. <https://doi.org/10.1787/9789264086487-en>
- Kukkonen, H. & Marttila, L. (2017). *Kuviteltua todellisuutta - ammattikorkeakoulu oppimisen ja opiskelun ympäristönä*. Tampereen ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja A. Tutkimuksia 20. Tampere: TAMK.
- Lappalainen, S., Mietola, R. & Lahelma, E. (2010). Hakemisen pakkoa, tiedonmuruja ja itseymmärrystä: Nuorten koulutusvalinnat ja oppilaanohjaus. *Nuorisotutkimus*, 28(4), 39–55.
- Maunu, A. (2019). Opiskelijälähtöinen ja ohjaava. Hyvä ammatillinen opettaja opiskelijoiden näkökulmasta. *Kasvatus* 50(4), 269–283.
- Mäki-Havulinna, J. (2018). *Opettajan merkitys tukea tarvitsevan oppilaan arkipäivässä* (Acta Universitatis Tamperensis 2377) [kasvatustieteen väitöskirja, Tampereen yliopisto]... Tampere: Tampere University Press.

- Niemi, A-M. & Jahnukainen, M. (2018). Tuen tarve, työelämäpainotteisuus ja itseenäisyyden vaatimus ammatillisen koulutuksen kontekstissa. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 20(1), 9–25.
- Niemi, A-M. (2015). *Erityisiä koulutuspolkuja? Tutkimus erityisopetuksen käytännöistä peruskoulun jälkeen* (Kasvatustieteellisiä tutkimuksia 264) [Kasvatustieteen väitöskirja, Helsingin yliopisto]. Helda. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-0316-1>
- Niittylahti, S., Annala, J. & Mäkinen, M. (2019). Opintoihin kiinnittyminen ammatillisessa koulutuksessa. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 21(2), 9–23.
- Niittylahti, S. (2021). “Mä olen saanut mahdollisuudet oppia” Opintoihin kiinnittyminen ammatillisessa koulutuksessa (Tampereen yliopiston väitöskirjat 436) [väitöskirja, Tampereen yliopisto]. Trepo. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-2014-0>
- Sinkkonen, M. & Tapani, A. (2020). Opettaja opiskelijan itseohjautuvuutta tukemassa. *TAMK Journal*, 21.2.2020. <https://sites.tuni.fi/tamk-julkaisut/pedagogiset-ratkaisut/opettaja-opiskelijan-itseohjautuvuutta-tukemassa/>
- Souto, A-M. (2014). ”Kukaan ei kysy, mitä mulle kuuluu.” Koulutuksen keskeyttäjät ja ammatilliseen koulutukseen kuulumisen ehdot. *Nuorisotutkimus*, 32(4), 19–35.
- Toivola, M. (2019). Erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan ammatillisen polun esteitä [pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto, kasvatustieteen laitos].
- Upola, S., Kangas, M. & Ruokamo, H. (2020). Kohti työelämätaitoja – Ammatillinen opiskelija oppijana työelämän projekteissa. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja*, 22(3), 13–30.